

Vinjum fra Sogn i verdensrommet på Ekely

Intervju med Bernhard Rostad, Dagbladet, 13. mai 1978

Selv blant sterkt kunstinteresserte var Johannes Vinjum lenge et ukjent navn. Men kolleger var opptatt av ham. Omtalte ham som en begavet og beskjeden maler. En de ventet seg mye av. På Statens Kunstakademi (1953 – 56) ble han av medstudenter og lærere blinket som et talent utenom det vanlige.

Seinere ble det nokså stille om Vinjum. Riktignok har han gjennom årene deltatt i endel kollektivutstillinger, både innenlands og utenlands. Blant annet Nordisk Grafikkunions, Stockholm 1960, Ungdomsbiennalen i Paris 1963, Nordisk Kunstnerforbunds vandreutstilling 1973 og en i Tyskland året etter. Men det var først vinteren 1978 han slo til. Og da likegodt med to store separatutstillinger samtidig. Malerier i Kunstnerforbundet og tegninger i Galleri K.

De vakte stor oppmerksomhet. Nasjonalgalleriet og Riksgalleriet sikret seg flere arbeider. Kritikkene var entydige. ”En følsom menneske- og naturskildrer”. ”Tegningene har en letthet som vitner om en usedvanlig kontroll over virkemidlene, først og fremst næret av interesse for motivene”. ”Bilder med opplevelsesspen-

ning”. ”Rikt nyansert koloritt”. ”Usedvanlig lyskraft”. ”Ærlig – ekte – presis”. ”Lynrask observatør”. ”Skissene er vakre, fulle av liv”. ”Bilder med en stillferdig storhet i seg som er sjelden, og en skjønnhet som Johannes Vinjum er alene om”.

Dette er en bukett plukket fra to-tre anmeldelser.

En kar å intervju.

Men det var ikke så enkelt. Vinjum bor på Ekely, uten telefon. Beskjed ble formidlet via en nabo. Beskjed tilbake: Hadde ikke noe å si, ønsket ikke å uttale seg. Noe slikt hadde jeg aldri opplevd før. Interessen ble ytterligere skjerpet, her måtte alt settes inn på å få til et intervju.

Det tok tid, men det ordnet seg. Vi kunne møtes. Snakke sammen. Så fikk vi se.

Vi gikk på kafé. Første møte. Jeg kom hjem til ham på Ekely. En gang og to ganger. Vi drakk rødvin og snakket sammen. Jeg noterte, og han kikket skeptisk på. Hadde aldri latt seg intervju før. Han var usikker. Vi måtte i alle fall ta oss god tid, og han ville se ”produktet” – om det ble noe.

Nøkternt, nesten spartansk bor han. Et gammelt klaffebord fra Aurland – hjembygda. Noen rare stoler, kjøpt på loppe-marked. Et merkelig skatoll av ubestemmelig herkomst. Kunstbøker oppslått rundt omkring. Bokhylle full av klassisk litteratur og kunstbøker – på norsk og andre språk. Noen Malerier: portretter, Aurland-natur, katedraler, barn i lek. Eldre bilder som ikke har sluppet gjennom male-rens selvsensur til noen utstilling. Et stort atelier med to arbeidsbord og en gammel stilforvirret sofa. Skisser, tegninger, plakater, avisutklipp stiftet opp i tilfeldig uorden rundt på veggene. En ruvende papirhaug borte i et hjørne – kasserte tegninger og kroterier.

- *Hvorfor ventet du så lenge før du presenterte deg med en separatutstilling?*

- Kanskje redselen for herostratisk berømmelse eller det som verre er. Det glimter bak brilleglassene. – Jeg har stadig utsatt, skjøvet tanken på utstilling foran meg. Til slutt var det to kunstnervenner som tok initiativet og gjorde et utvalg blant bildene jeg hadde.

- *Og så åpner du to, åssen vil du forklare det?*

- En slags terapi for å bryte en redsel. Angrep er det beste forsvar. Og jeg er vel blitt kvitt noen utstillingsnevroses. Det føles bra .

- *Du er fra Aurland, hvordan kom du inn på kunstens vei?*

- Jeg tegnet helt fra jeg var guttunge. Og spilte fele. I bryllup, elevlag og andre tilstelninger. Fra jeg var 11-12 år. Jeg hadde ikke sjanse til å lære noe, og kunne vel egentlig ikke spille. Det gikk i kjente folketoner, ”I ensomme stunder”, ”Seterjentens søndag” og slike. Men jeg hadde kolossal glede av det. Var helt gal. Gjorde ikke annet enn å spille og male. På en måte var jeg kunstner på heltid mens jeg gikk i realskolen. Det gikk utover skolegangen. Rektor tilkalte far og fortalte at det nok ikke gikk så bra med meg

på skolen. Far skjente aldri. Men mor var nok fortvilet, hva skulle det bli av meg?

Kunstens vei var ikke å tenke på. Men drømmen var der. Den ble næret av en onkel. Han studerte filologi i Oslo. Men også han bar inne i seg en lyst til å bli kunstner. Han tok privattimer hos von Hanno på Tegneskolen. Hver gang han kom hjem fra hovedstaden med sin malerkasse var det som han åpnet et vindu mot noe.

- *Og det fløy du gjennom?*

Tilfeldighetene grep inn. Jeg ble syk som syttenåring. Kom på rekreasjonshjem utenfor Bergen. Der traff jeg en 80 år gammel engelsk dame, Laura Lillingston. En flott dame. Hun malte akvarell. Og hun ble interessert i min maling. Sommeren etter ble jeg invitert til et gods hun og hennes familie hadde i Sunnfjord. Hun lærte meg mye om maling. Og puffet på for å få meg til å søke Kunst- og håndverkskolen. Der kom jeg inn, 19 år gammel. Til tross for at jeg etter en rutineundersøkelse hos distriktslegen var klassifisert som fargeblind.

Det var fantastisk å komme til Oslo og Tegneskolen. Jeg opplevde det som jeg var havnet mitt i smørøyet. En annen verden åpnet seg. Drømmen ble virkelighet. Etter tegneskolen fulgte Akademiet. Ferdig der fikk han Thomas Fearnleys stipend, kjøpte scooter og fartet rundt i Spania og Frankrike. Studerte kunst og arkitektur – sugde til seg. Han kom til Chartres – byen med den berømte katedralen. Hadde en voldsom opplevelse der. Det ble ”hans” by – ”hans” katedral. Siden har han med jevne mellomrom vendt tilbake dit.

På denne hans første tur til kontinentet ble reiselysten for alvor vekket. Den hadde alltid vært der. Som hos så mange vestlendinger. Vinjum mener det har noe med

sjøveien mot vest og verden å gjøre. Han har alltid opplevd Sognefjorden som en autostrada til kontinentet. Er opptatt av denne forbindelsen som et viktig moment i vår kulturhistorie. Urnes stavkirke, vår eldste, fra 11. århundre, ble bygget etter italiensk basilika-mønster. Allerede den gang hentet nordmenn impulser utenfra. Våre kirkebyggere var fortrolige med de mest moderne italienske byggeformer.

Seinere fikk vi vår fabelaktige barokke folkekunst. Som i sin tur ble årelatt og drept av pietismen. Men det er en annen historie.

Etter Akademiet, i 1956 dro Vinjum til Paris med to stipender. Der kom han i kontakt med impresjonistene. I 1961 fikk han italiensk statsstipendium og studerte et år ved akademiet i Firenze, under professor Primo Conti. Flere stipendier fulgte, blant annet Statens Kunstnerstipend og Statens tre-årige arbeidsstipend.

Den første utstilling av betydning var hos Holst Halvorsen i 1964 sammen med blant andre Frans Widerberg og Svein Strand. I en tid da abstrakt og nonfigurativt var det saliggjørende gjorde disse unge malerne seg bemerket ved å være figurative. Det var jevngodt med å tale Roma midt i mot. Men det var også et signal om noe som var i gjære.

- *Hva skjedde egentlig med ditt maleri i 60-årene?*

- Jeg hadde også hatt en abstrakt periode. Var opptatt av apokalypsen, katastrofen, den totale utslettelse. Så opplevde vi de bemannede romferdene. Det abstrakte slapp liksom taket da det gikk hull på verdensrommet. Behovet kom for en mer reell – en virkeligere uttrykksform. Etter landingen på månen følte jeg at mye av det jeg hadde drevet med var passé. Da månefarerne kom tilbake

til globusen fornemmet jeg på en måte en ny bevisstgjøring om vår verden. Det menneskelige og figurative fikk ny gyldighet.

- *Det er alltid en grunn når kunsten forandrer seg så markant?*

- Jeg tror det. Tror det var noe som kuliminerte med erobringen av månen. Vi ble vår egen lille verden bevisst – kom på en måte tilbake til den. Interessen ble på ny vakt for landskapet, mennesket. Grasrotbevegelsen, interessen for økologi, naturvern – kort sagt den grønne bølgen, jeg tror den er resultat av samme.

- *Menneskenes reiser i rommet opptar deg, du er selv også en stadig reisende.*

- Jeg må tilbake til Aurland – til Sognefjorden. Ofte. Og til kontinentet – til Chartres og katedralen. Kanskje er det en sammenheng. Noe med monumentaliteten. Dimensjonene. Mot menneskets litenhet. Fjellene som reiser seg fra fjorden – den himmelstrebende katedralen. Hele gotikken søker mot et univers.

For meg tror jeg disse motivene har med noe guddommelig, grensesprengende å gjøre, noe mystisk. Noe jeg trekkes til.

Jeg tror barndommens landskap er viktig for alle kunstnere. Ingen har fått frem monumentaliteten i Sognefjorden bedre enn Wergeland. Han var halvt sogning, faren kom fra Verkland i Ytre Sogn. Hør bare: ”Den har været dødens gjest. Den har seilet på en torden. Den er døpt til redsler vorden – som har pløyet Sognefjorden”. Et sterkt bilde, Wergeland må ha hatt en sjokk-artet bilde.

- *Det er mange dimensjoner du prøver å få fram i dine landskapsmalerier?*

- Ja. Men jeg synes også Storm P. har sagt noe fint: ”Det

fabelaktige med landskapsmaleri er at man får så meget frisk luft inn i huset”.

- *Har du opplevd mange nederlag som kunstner?*

- Ikke flere enn de som måtte til. Men jeg husker spesielt første gang jeg ble refusert på Høstutstillingen, etter å ha vært med 2-3 ganger. Jeg gikk ut fra Kunstnernes Hus, deprimert og rådvill. Der møtte jeg en venn som var på tur til Sverige for å selge kontorutstyr. Jeg ble med på sparket. Vi havnet i noen konkurstrammede distrikter og fikk ikke solgt en stol. Levde på gammelt brød og kefir og et glass kalk. Overnattet i utløer. Vi holdt på å sulte ihjel.

Mitt første, og eneste forsøk på praktisk arbeid var totalt fiasko. En handelsreisendes død.

Da jeg kom tilbake til Oslo kjøpte jeg Dagbladet og på Bysiden fant jeg Salon Gahlins replikk: ”Den där boken jag skrev om konsten at sälja har man hittills inte lyckats sälja et enda exemplar av!”.

Jeg kom meg tilbake til mitt loft og mine malersaker. Det har vært fra hånd til munn, og snaut nok det mange ganger. Men jeg har slengt gjennom på stipendier og tilfældige salg til venner og kjente. Refusjonen på Høstutstillingen hadde jeg bare godt av.

- *Du arbeider lenge med bildene?*

- Ja, jeg tar dem igjen flere ganger, arbeider med dem og setter dem tilbake. Enkelte ganger gjennom år. Men jeg får si med Paul Valery: ”Man fullfører ikke et kunstverk, man forlater det”.

- *Du stiller store krav til kunsten?*

- Vi gjør så godt vi kan. Men ingen har vel tolket kunstnerens dilemma sannere enn Wergeland:

”Det er ingen voldsommere, hensynsløse, selvkjærligere Lidenskap enn Kunstnerens. Den kjender ingen grenser, Ret eller Synd. Den griper efter sin Lysts Maal

med Gigantarme, fordi den troer den har et Gudehjerter”.

Selv om det vel egentlig er geniet han rammer inn med en slik tolkning så forteller den noe om hvilke krefter og lidenskaper det dreier seg om.

- *Hva vil du med din kunst – hva er du ute etter?*

- Gi et bilde av virkeligheten slik jeg ser den og opplever den. Det som kjennetegner en kunstner er en evne til å fastholde noe svevende eller flytende og gi det form. Kunsten er hele tide i bevegelse, alltid underveis, finner aldri sin endelige form. Den svenske kunsthistorikeren Ragnar Josephson sier det slik: ”Stil er noe som er gått i stå. Kunst er oppbrudd – bevegelse – noe som kjemper og er på vei.”

- *Er det å lage det fullkomne bilde den egentlige drivkraften?*

- Goethe var hele sitt skapende liv ute etter å lage det fullkomne dikt. Som olding oppdager han at det fullkomne ikke eksisterer. Han sier det slik: ”Det er bare det utilstrekkelige som er skapende og utviklingsdyktig. Fullkommenheten er steril”.

Hva ligger forresten i et begrep som det fullkomne? Tenk på to av kunsthistoriens store, Raphael og Van Gogh. Raphael som den tekniske perfektionist – virtuosen. Van Gogh som hans motstykke, ”amatøren”, klossmajoren for sin samtid. Maleren som aldri kom inn på akademiet. Interessant hvordan disse to seinere er vurdert. Raphael med sine, etter manges mening, fullkomne madonnaer. Van Gogh med sine virile, levende bilder. Med det utilstrekkelige skapte han noe nytt. Og gav de første signalene til vår moderne kunst.

- *Er du enig i at fullkommenheten ikke finnes?*

- Den eksisterer ved at den er uoppnåelig. Er det der drømmen begynner?

CV

Johannes Vinjum

Født 1930 i Sogn – død 1991 i Oslo

- 1949 – 52 Statens håndverks- og kunstindustriskole under Carl von Hanno, Olav Mosebekk og Chrix Dahl
1952 – 56 Statens kunstakademi under Aage Storstein, Jean Heiberg og Per Krohg
1961 – 62 Accademia di Belle Arti, Firenze under Primo Conti

Separatutstillinger

- 2001 Gjesmegalleriet, Lærdal (i samarbeid med Astrup Fearnley Museet for moderne kunst)
1988 Galleri K, Oslo
1984 Festspillutstillingen, Bergen Kunstforening
1980 Galleri K, Oslo
1978 Kunstnerforbundet, Oslo
1976 Galleri K, Oslo
1966 Molde Kunstforening

Gruppe- og kollektivutstillinger (et utvalg)

- 1981 Samtidskunst fra Nasjonalgalleriet
1979 Østersjøbiennalen, Rostock
1978 To kritikere ser tilbake, Kunstnernes Hus, Oslo
1977 Ni med tegninger, Galleri Dobloug, Oslo
1974 Norwegischer Künstler im Büsum, Schleswig-Holstein
1971 UKS 50 år, Kunstnernes Hus Oslo
1965 Bergen Kunstforening

- 1963 Ungdomsbiennalen, Paris
Horst Halvorsen, Oslo, sammen med Eilif Amundsen, Niclas Gulbrandsen, Finn Schmidt-Melbye, Svein Strand og Frans Widerberg
1955 Vestlandsutstillingen (deltok en rekke ganger i løpet av 60- og 70-årene)
1954 Debut på Statens høstutstilling (deltok en rekke ganger i løpet av 60- og 70-årene)

Representert i:

- Nasjonalgalleriet
De Heibergske Samlinger, Sogn
Riksgalleriet
Norsk Kulturråd
Museet for samtidskunst
Astrup Fearnley Museet for Kunst

Utvalgt litteratur

- 2001 Cecilie Malm Brundtland, kat. Gjesmegalleriet, Lærdal
1984 Hans-Jakob Brun, kat. Bergens Kunstforening
Jon Dobloug: På atelieret hos Johannes Vinjum, i Kunst, hefte 25, s. 1-11
1983 Norges Kunsthistorie, bd. 7, s190, 194
1982 Harald Flor, Pål Hougen og Bernhard Rostad: Johannes Vinjum, Collage Press, Oslo